

ШОЪЛ ТАВЫСЫ

РЕСПУБЛИКАЛЫК
ЯМАГАТ-ПОЛИТИКАЛЫК ГАЗЕТА

ГОЛОС СТЕПИ

РЕСПУБЛИКАНСКАЯ
ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

№ 22 (9021)

13 ИЮНЬ

2024 йыл

КИШИ ЮМА

ТАМБЫЗ АЙЫ

1931-нчи йылдан алып шыгады

КУРМАН-БАЙРАМ

Мусулманлардың киели эм энъ сыйлы куьни

Аявлы ердеслер! Сыйлы дин кардашлар!

Сизди келип турган уллы байрам – Курман-байрамы ман кутлайман!

Курман-байрам да, Ораза-байрамына усап, аьдемге суйимликти, эс этуьвди тербиялайды, керексинетаган аьдемлер акында каьр шегуьвге, кардаш эм дослык байланысларды беркитуьвге шақырады. Бала заманымыздан алып биз Курман-байрамына ногай авылларымызда мадарсыз яшайтаган аьеллерге эт улестирилетеганын билемиз. Сондай ийги аьдет дуньяда бир ерде де йок! Эт кайсы заманда да баалы эм пайдалы ас деп саналган эм соны аьр ким де сатып алып болмайды. Сонынъ уьшин де мусулманларда Курман-байрамга садака эсабында акша яде баска туьрли азык-туьлик тувыл, эт пайланады. Сойтип, Ибрахим эм Исмаил пайхамбарлардың (оларга тынышлык болсын) эрклиги эм йигитлиги Курман-байрамынынъ негизи болды, уллы аьдемишлик аьдетин – аьр кимге де суйикли эм керекли эт пен керексинетаган аьдемлерди ашатув аьдетин баслады.

Баьримизден де уллы Алла-Таала сол куьн курман эткенлердинъ садакаларын кабыл этсин эм оларга коьп мынъ яхшылыклар йиберсин!

Байрамынъызды Алла кабыл этсин, оьрметли ердеслер!

РАШИД АККАЗИЕВ,

СКФО-да РФ Дин управленисининъ председателининъ толы ьхтыярлы ваькили,
«Казыят» Савалык фондынъ председатели.

Ногай районнынъ сыйлы яшавшылары, аявлы мусулманлар!

«Ногайский район» МР администрациясы ак юректен сизди баьри мусулманлардың бас дин байрамларыннынъ бириси – Курман-байрам ман кутлайды. Ол Ислам динининъ йогары анъ-акыл белгилери – бир-бирисине сый этуьвге эм аьзык-сынуьвга, керексингенлер акында каьр шегуьвге шақырады.

Курман-байрам шынты мусулманларды бирлестиреди, олар ара байланысларды беркитеди, мадарсыз яшайтаганларга коьмек этпеге керегин эске салады. Сол дайымлык анъ-акыл баалыклар савлай дунья аьдемлеринде келектеги ийгиликке сенимликти беркитеди, халklar ара анъламлык оьсуйвине себеплик этеди.

Бу куьн мусулман халкында аьеллери, кардаш-туьванлары, дослары бирлесип, сытыра тоьгеринде олтырып, юьвклар эм дослар ман байрам суйиниши мен боьлиспеге эп болады.

Ак юректен сизге дуаларынъызды Алла-Таала кабыл эткенди йораймыз. Ден савлык, тынышлык эм онъайлык сизге эм сизинъ юьвкларынъызга!

«Ногайский район» МР аькимбасынынъ борышын кесек заманга
толтыруьшы Р.ШАНГЕРЕЕВ.

«Ногайский район» МР Депутатлар Йыйынынъ
председатели Р.БАЙМАНБЕТОВ.

Сыйлы ердеслер!

Баьримизге де киели Курман-байрамы ман сизинъ аьр биринъизди кутлайман!

Бу байрам савалыктынъ эм аьдем суьерликтинъ, юрек тазалыгынынъ эм танълыктынъ белгилерин ьспатлайды, дин йорыкларына эм аьдетлерине сый этуьвди тербиялайды. Уллы эм ярлык Курман-байрамы бизим коьпмиллетли республикамыздынъ яшавшыларын ийгиликтинъ негизинде бирлестирсин, дагестан халкынынъ анъ-акыл байлыгын арттырсин, миллетлер ара эм конфессиялар ара катнасуьларды беркитсин, тынышлыкты эм эмишликти сакламага коьнъилдендирсин.

Оьзи мен ислам динимиздинъ йогары эдаплык аьдет-йорыклары – юьвк аьдемлерге аьзык-сынуьвлыкты, суйимликти, алалыкты эм яхшылык йоравды билдиретаган бизим уллы оьрметли дин байрамымыз бизим юреклеримизде ян тазалыкты сакламага ярдам болсын, бизди аьруьв ислерге онъласын.

Сизге берк ден савлыкты, эмишликти, тынышлыкты, берекетти эм оьрленуьвди йорайман!

М.АДЖЕКОВ,

ДР Аьыл хозяйство эм азык-туьлик министри.

Терекли-Мектеб авылыннынъ эм

Ногай районнынъ сыйлы яшавшылары!

Сизди Киели байрам – Курман-байрамы ман кутлайман.

Ийги ислер эм мадарсыз яшайтаганларга коьмек этуьв деген бу байрамнынъ айырым маьнелигин белгилейди. Аьдемнинъ танълыгы эм баскага аьзык-сынуьву – мине бу киели байрамнынъ негизи.

Бу байрамда да иманлы аьдемлерге юьвклары ман катнаслык бойынша ийги ислер этуьвге, баска конфессиялар ваькиллери мен ийги авылдаслык аьллесуьвди тутуьвга коьмек эткен. Бизим коьпмиллетли район уьшин ол дайым да уьйкен баалык эсабында болган, болады эм болаяк.

Сизди бу киели Курман-байрам янъы куьш-куватлыкка бийлетсин, суйиниши, суйимлик эм бир-биринъиз ара анъламлыкты аькелсин. Ак юректен сизге тынышлыкты эм ян парахатлыгын, уьйлеринъизде йьлуьвлык эм онъайлык, касынъызда ашык юрекли эм ийги аьдемлер болганды йорайман.

В.АБЛЕЗОВ,

«село Терекли-Мектеб» СП МО аькимбасынынъ куьлыгын юритуьвши.

ДР АЪКИМБАСЫ

Сыйлы аты ман кутлады

Дагестан Республикасынынъ Аъкимбасы Сергей Меликов 100 ясындагы Ибрагим-Паша Садыковтынъ уйине барып, оны Россия Баптири деген атка тийисли болувы ман кутлады.

Ол сыйлы ветеранды, Уллы Аталык согысыннынъ катнасувшысына тек

обзининъ атынан тувыл, республика етекшилеви, Обкимети эм депутатлары атынан да ийги йоравларын айтты. Келеек йылда сыйлы ясуыйкенди Кызыл майданда Енъуев Парадында коърмеге ниети барын билдирди.

«Савлай Дагестан сизи мен обктемсиди. Бу куь-

нлерде Уллы Аталык согысыннынъ катнасувшысына Россия Баптири деген атты алув – бизим обктемлигимиздинъ маънеси. Сизге берилген атты биз баъри согыс катнасувшыларына да багысланганын билемиз. Уыйкен савболсын сизинъ несилен!»,- деди Сергей Меликов.

ИНВЕСТПРОЕКТ

Уыйкен пайдалыгы бар

Санкт-Петербуртта обткен Халклар ара экономикалыкъ форумунда Дагестан Обкиметининъ Председатели Абдулмуслим Абдулмуслимов эм «Юнигрин Энерджи» компаниядынъ генераллыкъ директоры Игорь Шахрай Ногай районунда СЭС (солнечная электростанция) курылысын яшавга шыгарувын ортага салып ойластылар: Ногай СЭС курылысы бойынша инвестпроекти ушин шыктажларды кайтадан тургузув, проектлер конкурсун озгарув эм баска соравлар.

Бугуьнлерде «Юнигрин Пауэр» компания Куьби Дагестаннынъ Ногай районунда куватлыгы 60 МВт болган СЭС курылысыннынъ проект яшавга шыгарув устинде куллыкъ этеди. Токтастырылган планга коьре, куланувга ол 2025-нши йылда берилеет. Объекти курувга 5,3 млрд. маънет оьлшеминде инвестициялар киритилеет. Онынъ курылысы барысында 100-ге ювык ис орынлар тузилеет, а курылыс ислер тамамланган сонъ, онынъ аьрекет этувин 21-ге ювык ис орынлардагы куллыкшылар канагатлаяклар.

Бу проект Россия Федерация Обкимети-

нинъ кабыл этилип алынган токтасына коьре патшалыгымыз ягынан коьмек этуьв амаллары ман пайдаланув ушин Миллет инвестиционлыкъ проектлер сырасына киритилген. Проектти яшавга шыгарув сырагысында регионалыкъ бюджетине заьлимдей акша туьсеет.

ДР премьер-министри А.Абдулмуслимов бу курылыстынъ Дагестанда энергокавыфлыгын канагатлав эм электроэнергиядынъ коьлемлик тывувынынъ алдын шалув ушин уыйкен пайдалыгы барын белгиледи.

Бу проект бизим Ногай районунда Терекли-Мектеб ювыклыгында яшавга шыгарылаяк. Ол куьн коьзининъ саввлелерининъ энергиясын электроэнергияга айландырады, эм сонда атмосферага зарарлы калдыклар шыкпайды. Оннан баска болып, СЭС-дынъ пайдалыгы сол: оны куланувда шыктажлар аз болады, эм ол узак заманга дейим аьрекет этеди.

Соны ман, СЭС – ол куьн коьзининъ саввлелерининъ энергиясын пайдалыгы ман электроэнергияга айландырмага амал беретаган авыр технологиялыкъ комплекслер.

ПРОЕКТ

«Тиллер тавы»

«Тиллер тавы» – ол Дагестаннынъ миллет тиллериндеги анимационлы фильмлердинъ сериялары. Онынъ презентациясы тамбыз айынынъ биринде – Балаларды коршалав куьнинде Махачкалада Поэзия театрында обтти.

Проектти туьзуьвде саьбийлер, Махачкала каласынынъ Балалар художествольк мектебининъ окувшылары катнастылар. Проект аьзирленген заманда балалар эм окутувшылар режиссерларга, сценаристлерге,

художник-мультипликаторларга айландылар, солай ок озьлери мультфильмлер баптирлерининъ сеслери мен соьйледилер. Проект Маданият баславлар президент фондыннынъ коьтергишлеви мен яшавга шыгарылган.

Бу проект – тувган тиллерди саклавга эм оны уйренуьвге яс несиленди кызыксындырув исине уыйкен улнс косув болады.

«Тиллер тавынынъ» баъри серияларын Балалар художествольк мектебининъ ютубканалында карамага болады.

ШЕГЕРТКИГЕ КАРСЫ КУЬРЕС

Йырма мынъ гектар ерлерди бийлеген

Дагестанда 20 мынга ювык ерлерди шегертки зараршы бийлеген.

Республикада Россельхозцентр регионалыкъ филиалыннынъ куллыкшыларынынъ обткерген тергевлери сырагысында 19,7 мын гектар авыл хозяйствольк ерлеринде шегерткидинъ балалары барлыгы белгили болган. Филиал куллыкшылары баъриси 76 мыннан артык гектар авыл хозяйствольк ерлерди тер-

гегенлер.

Уьстимиздеги йылда шегерткиге карсы шараларды 14 муниципаллыкъ районларынынъ 47 мын гектар майданларында обткермеге керек болады. Бугуьнлерге 11 мын гектар ерлерге, солардынъ 1200 гектары авиациядынъ эм фермерлердинъ озъ куьшлери мен, 910 гектар ерлерге болса, ердеги техникадынъ аркасы ман дарманлар себилген.

РАЙОН ЕРИНДЕ

Ян йылувлыгын савкатлавшылар байрамы

Янъыларда Ногай районунда социаллык куллыкшылары озъ кеспи байрамын белгиледи. Шатлыклы шара озган Сафи банкет залына конаклар – Ногай район администрациясыннынъ аъкимбасынынъ орынбасары Рашид Шангереев, ТИК председатели Зейдулла Аджибайрамов, Карагас авыл аъкимбасы Мурат Капашов, ДР Ямагат палатасынынъ агзасы, район Хатын-кызлар советининъ председатели Асият Манкаева, Ногай район бойынша Социаллык фондыннынъ етекшиси Мадина Абдулалимова, Яшавшыларды социаллык яктан коршалав фондыннынъ бас бухгалтери Роза Курманбаева эм шатлык иелери йыйылдылар.

Кешликти Яшавшыларды социаллык яктан канагатлав орталыгынынъ етекшиси Хамидулла Саитов ашты. Ол конакларды йылы хошлап, социаллык куллыкшылары кутлады эм оларга исине алаалыгы, танъ юреклиги ушин разылыгын билдирип, орталыктынъ куллыгы акында хабарлады.

Шара барысында конаклардынъ аьр бириси шыгып социаллык куллыкшыларына озъ йоравларын айттылар, олардынъ исининъ кереклигин, маънелигин эм ак ниетли-

гин белгиледи.

Шатлык иелерине бу куьн исинде етимислери ушин Ногай район администрациясыннан, ТИК председателинен, солай ок КЦСОН етекшисиннен Сый грамоталары эм Разылык хатлар тапшырылдылар. Зейдулла Аджибайрамов орталык куллыкшысы Менглихан Картакаевага сайлав кампанияларын озгарув исин аьзирлев бойынша уьстинликли куллыгы ушин Россия Федерациясыннынъ Орталык сайлав комиссиясыннынъ председатели Элла Панфиловадынъ атынан Разылык хатты оқыды. Солай ок бу куьн социаллык буйымлар алувшылардан да социаллык куллыкшыларына каратылган ян йылувлык эм каьр шегуьв ушин йылы соьзлер язылган разылыклар оқылды.

Йогары коьнъилде обткен байрамнынъ ийгилигин йырлавы Зульфия Аджигиримовадынъ йырлары арттырдылар. Байрамга келген конаклардан орталык куллыкшыларынынъ байрам аьлди туьзип эм бир-бирининъ савгаларына ак юректен суьйинип болувына, етекшиси аьр бирисин сапатлы иске канатландырувына сукланганлар болгандыр.

Н.КОЖАЕВА.

УЛЛЫ ОРЫС ШАИРИНЕ БАГЫСЛАП

Билим карзынады толтырадылар

Уллы А.С.Пушкиннинъ тувганлы 225 йылыгына багыслап Ногай район китапханалары шаирдинъ яшавы, яратувшылыгы акында туьрли шаралар аьзирлеп озгардылар. Сол мерекеге багысланып, Район орталык китапхана меканынынъ алдында обткен шарады ДР ат казанган маданият куллыкшысы, орталык китапхана етекшиси Сабират Абубекерова ашты.

– Аявлы йолдаслар, бизим суьйикли, сыйлы, китап суьюьвши балаларымыз, уйкенлеримиз! Бугуьн Россияда белгили куьн, Пушкин куьни. 225 йыл артта дворян аьелинде кишкей бала тувады эм ол бир неше йылдан тек Россияда белгили болып калмай, озъ яратувшылыгы ман сав дуньяга да таньс болды. Биз савлайымыз да онынъ яратувшылыгын суьемиз эм билемиз, – деди орталык китапхана етекшиси.

1999-ншы йыл Ногай район уйшиликтеги буйымларды толтырув бойынша комбинат еринде суьвретши Владимир Уразакаевтинъ маслагаты ман А.С.Пушкинге эстелик белги салынган эди. Йыл сайын онда тек Пушкинди тувыл, совет, Россия, шет элдер, ногай поэзиясын суьйгенлер йыйылып, ятлавлар оқып келгенлер.

Сабират Казгереевадынъ белгилевине коьре, комбинатка от туьскеннен сонъ, сол эстелик белгисин китапхана ерине коьширилмеге токтас алынган.

Шарадынъ барысында соьз Россия Журналистлер Союзынынъ агзасы Елена Уразакаевага берилди. Ол 1999-ншы йыл суьвретши Владимир Уразакаев, озъ тувган куьнин белгили шаир Пушкин мен тамбыздынъ 6-ншы куьнинде белгилеген, скульптор Кошали Зарманбетов пан бирге косылып эстелик белгисин

туьзгенлери акында айтты. Баска болып, Елена Уразакаева Ногай район билимлендируьв боьлигининъ етекшисининъ исин кесек заманга юритуьвщи Амерхан Межитов та эстелик белгисин район орталык китапханасынынъ ерине коьширилуьвине уыйкен улсин косканын да белгилеп кетти. Сол ок эстелик белгиси В.А.Кореняко, В.О.Бобровников, Е.И.Желтов туьзуьвщи эм редакторлары болган «Сынтастар. Намогильные стелы Ногайской степи» деген китабине киргенин белгиледи.

Оннан сонъ китапхана куллыкшылары язгы мектеб бойынша лагерине юретаган 1-4-нши класс окувшыларга эм уйкенлерге А.С.Пушкиннинъ шыгармалары бойынша ятлав ярысын озгардылар. Балалар ман бирге шаирдинъ ятлавларын оқытуьвщи К.Камалова, Болдыбийке Койлыбаева, Мархаба Айттуьвганова оқып эситтирдилер. Баска болып, китапхана куллыкшылары А.Пушкиннинъ яратувшылыгы бойынша «Там на неведомых дорожках» деген квест-ойыннын уйгынладылар.

А.Джанибеков атындагы мектебининъ окутувшылары Ю.Зарманбетова, К.Камалова эм С.Зармамбетовадынъ етекшилеви мен ойында белсенли катнастылар. Ойыннынъ тамамы бойынша «Алтын балык» командасы биринши орынга, «Тыйынлар» командасы экинши эм «Звездочеты» 3-нши орынларын бийледи. Баъри командалары да Сый грамоталары эм баргылар ман белгилендилер.

Шарадынъ барысында балалар шаирдинъ яшавы, онынъ яратувшылык йолы, терен маънели шыгармалары акында коьп кызыклы эм пайдалы билим алып, карзынасын кенъейтпеге амаллары болды.

Г.НУРДИНОВА.

Суьвретте: шарадан коьринис.

ЙИГЕРЛИ ЕРДЕСИМИЗ

Кыйынлы йоллар ман – Еньювге

Бугуьнлерде бизим яслар Аталыгымызды йигитлерше согыс спецоперациясынын еринде коршалап турадылар. Олардын кайбирисине энъ де маьнелиси – тувган еринъ эньюв акелмеге. Соны ушин олар куьшин, билимин, оькинишке, яшавларын да бердилер. Биз аьр заманда да баьтирлеримизди эсимизде саклаймыз, олар келеектеги несилге яркын эм йиги коьрим боладылар.

СВО еринде бизим ердесимиз Арсен Абибулла увылы Оразов та ортакшылык этеди. Арсен 1982-нши йылдын карагыс айынынъ 3-нши куьнинде тувган. Мектебтеги окувын биткен сонъ, Биробиджан каласынынъ профтехучилищесине туьсип, «оператор ЭВМ» деген кеспиди байырайды. Яс эр борышын Хабаровск крайынынъ Сосновка авылында оьткен, Россия Федерациясынынъ ишки аьскерлеринде куллык эткен.

2022-нши йылдын кырк кийик айында мобилизация бойынша СВО ерине кеткен. Сол заманда Арсен Оразов разведка бата-

льонына туьседди эм Бахмут ерине йолдаслары ман бирге кетеди. Билими, бажарымлы аьскерши взвод командиринъ орынбасары болып куллык этеди. Арсен Курдюмовка эм Озаряновка авылларында озган согысувларда катнаскан, явга тыныс алмага бермей, бизим яслар сол ерлерден артка карап кувганлар.

Озган йылдынъ куьзинде Арсен Оразов каты яраланган, алты ай узагында реабилитация оьткен. Янъыларда аьскерши СВО ерине кайтып кеткен. Баьтирлерше согысадылар россия аьскершилери. Олардынъ йигитлиги бизим коьз алдымызда. Йолдасларына тирев болып, бирге явды урадылар.

Озган йылдынъ сары тамбыз айында Арсен Оразовка «За боевые отличия» медали тапшырылган. Солай ок ердесимизге «За отвагу» патшалык медали тапшырылаак деген йиги хабар бар.

Биз Арсен мен оьктемсиймиз эм ясларымызды Еньюв мен куьтип турамыз.

Г.БЕКМУРАТОВА.
Суьврете: А.Оразов.

ЙОЛЫГЫС

Козьбе-коьз коьристилер

Янъыларда Карагас авылынынъ К.Кидирниязов атындагы мектебинде кызыклы йолыгыс оьтти.

Йолыгыс. Кайдай да болады. Биревлери эсинде коьп заманларга дейим сакланады, баскалары озып кетсень, мутылады. Бу болган йолыгыс балалардынъ авызларында экинши куьн де, сонъгыларда да айтылып туры.

Авыл мектебине конакка согыс спецоперациясынынъ катнасувшысы, элимизге эньювди акелер ушин баьри куьшин салып турган, бир неше омырав белгилердинъ иеси, халкымыздынъ шынты патриоты, сульпылы офицер Арсен Ярикбаев келип кетти. Бу йолыгыстынъ кашан болса да болагын авыл мектебининъ 7-нши классына шыккан окувшысы Абдул-Салим Тортаев билетаган эди.

Кайдан деген соравды берген-

лай, савлай Россия элимиз бойынша «Аьскершиге хат» деген акция юрип турады. Сол акция бойынша мектеб окувшылары СВО еринде аьрекет бардыратаган аьскершилерге хатлар язадылар, гуманитарлык ярдамлар этедилер (бу акцияда коьплер ортакшылык этедилер, сол санда билимлендируьв учреждениелер де бар), окоплы майшырактар азирлейдилер... Сондай акциялардынъ бирисинде Абдул-Салимнинъ язган хаты бизим ердесимиз СВО катнасувшысы Арсеннинъ коьлына туьседди. Булай караганда, Абдул-Салимнинъ язганы кимнинъ коьлына да туьспеге болак эди... Хатты оькыган Арсен ога явапты видео аркалы берген эди, эм тыншаюв заман берилип, тувган яктарда болса, коьрискен заман да болар дегенин билдирген эди.

Сол куьн де болды. Мектеб-

динъ иссилегине де, тыншаюв басланганына да карамастан, СВО катнасувшысы келди деген хабарды эситкенлей, мектебке йыйылдылар.

Абдул-Салим мен Арсен коьзбе-коьз коьристилер. Арсен Заурбек увылы «Класс йолыгыслары» деген акциядынъ барысында йыйылган окувшыларга коьп кызыклы хабарлар айтты. Соьз урыслар, согыслар акында тувыл эди. Коьбисинше ясларга насихат, маслагатлар этилдилер.

Йолыгыста Ногай район Хатынкызлар советининъ председатели Асият Бадий кызы Манкаева да ортакшылык этти. Ол болса, оьзи СВО зонасында гуманитарлык ярдам еткерип барганы акында хабарлады.

Бу куьнлерде элимиз тынышлы заманды бассыннан оьткермейди. Аьли бизге кереги татымлык эм тыпаклык, – деген ойын ол билдиреди.

Бу куьнги йолыгыс балалардынъ эслеринде йиги ыз калдырды.

Г.КУРГАНОВА.
Суьвретлерде: Арсен Ярикбаев йолыгыста; Ол Абдул-Салим Тортаев пен.

лер де болар, соьздинъ басын айтпасак, ызын аньламага тыныш болмас.

Баьримизге де белгили болган-

те янъы тыншаюв заманлар басланганда, Арсен Ярикбаевтинъ де тыншаюв куьнлери келдилер. Йолыгыс болды. Балалар куьнлер-

СОЦИАЛЛЫК КОЛТЫКЛАВ

Социаллык катнасувшыларына этилетаган ярдам

Россия Федерациясынынъ субъектлеринде согыс спецоперациясынынъ катнасувшыларына, олардынъ аьеллерин колтыклав ушин этилетаган толтырма шаралар акында билдирип, СВО катнасувшысы болган аьдем эм онынъ аьели социаллык ярдамы акша эсабында тоьмендеги аьлде бериледи:

– мобилизованный, оьз ыхтыяры ман СВО зонасына кеткен аьдемге бир кере 50 мынъ маьнеттен алып 2 миллион маьнет акшага дейим;

– СВО зонасында болып, ян берген аьдемнинъ аьелине аьр ай сайын 2 мынъ 500 маьнет акша;

– балаларга аьр ай сайын МРОТ -тынъ 100 процентли оьлшеминде эм яс аьеллерге бир кере (аьелге келетеган ай сайынлык акшасы

саналмайды) пособие;

– аьскерлик службасын бардырмага ниети болып, контракт баскан аьдемге бир кере 1 миллион маьнет акша;

– СВО зонасында оьлген аьскершининъ, оьз ыхтыяры ман кеткен аьдемнинъ (контрактлы службады бардырган) аьелине 2 миллион маьнеттен алып 5 миллион маьнет акшага дейим;

– СВО зонасында оьлген аьскершининъ аьелине бир кере 2 миллион маьнет акша оьлшеминде материаллык ярдам;

– СВО катнасувшыларынынъ ясы етпеген балаларына аьр йыл сайын янъыйыллык савкатлар эм бир кере 20 мынъ маьнет акшалай;

– билимлендируьв учреждениелеринде окыйтаган 5-11-нши класслардынъ окувшыларына аьр ай сай-

ын тамаклануьвга 2 мынъ маьнет акша;

– йогары, орта окув ошагына туьскен бала бар болса, йылда бир кере ога 50 мынъ маьнет акша оьлшеминде пособие бериледи. Эсинизге саламыз, окув очный кебинде болмага керек;

– СВО катнасувшыларынынъ туьрли окув ошакларында, очный кебинде окыйтаган балалары 2

мынъ маьнет акша стипендия алмага ыхтыярлы;

– Россия Федерациясынынъ законодательствосы ман токтастырылган йорктынъ кырына шыкпай, СВО катнасувшысынынъ аьели кулланган коммуналлык буйымлар ушин тоьлеген акша оьлшемининъ 50 проценти патшалык пан кайтарылады;

– эгер коьпквартиралы

уьйде яшаган аьел ярастыруьв куллыклар эткен болса, сога шыгарылган акшадынъ 50 проценти патшалык кайтарады;

– СВО катнасувшыларынынъ аьеллери заманы ман коммуналлык буйымлар ушин акшады тоьлемей калса, оларга пеня косылмайды, соннан олар босатылганлар;

– кыс шагында уьйди йылытар мырат пан алынатаган каты ягарлыкты да сатып алмага патшалык яктан коьмек этилинеди. Солай ок, соны тийисли ерге еткеруьв карыжлары да ябылады;

– аьскерлик аьрекет бойынша ден савлыкка зарар келтирилген болса, реабилитация ушин техникский алатлар ман да патшалык канагатлайды;

– СВО катнасувшылары-

нынъ аьеллерине реабилитация ушин алатлар керек болса, кесек заманга кулланмага бериледи;

– СВО катнасувшылары каты яраланып, ден савлыгына зарар келтирилип, сол аркалы ол коьгалып болмайтаган болса, оны керекли ерге, сол санда реабилитациялык учреждениеге еткерер ушин тегин транспорт бериледи;

– СВО катнасувшыларына, онынъ аьелине социаллык куллыкшылардынъ коьмеги керек болса, социаллык канагатлав организациялары стационарлык кебинде оьз ярдамларын этедилер;

– СВО катнасувшыларынынъ аьеллерине керек болса, волонтерлар да оьз коьмеклерин этедилер (азыктуулик, дарманлар акелмеге боладылар).

Сый эм оьрмет сизге!

Районнынъ савлык саклав тармагынынъ сыйлы куллыкшылары эм ветеранлары!

«Ногайский район» МР администрациясы сизди кеспи байрамы – Медицина куллыкшысынынъ куъни мен ак юректен исси кутлайды.

Сизинъ кести ваькиллери ак ниетли аьрекетти – аьдем савлыгы акында каьрлевге багыслайтаганлар уьшин аьр дайым да айырым сый-оьрмет пен пайланадылар. Сизинъ куллыгынынъ авыр эм бек яваплылы, а аьрекетинъ куъш-куватлыкты, сулыпты, билимлерди, ян йылувлугын толысынша беруьвди талаплайды.

Сизинъ алдынъызда бас иемиз йогары эм данъклы исинъыз, уйкысыз кешелер эм куткарылган яшавлар, ян тоьринъиздинъ ашыкыгы уьшин! Биргелес куъш салув ман, каьыл этилинип алынган карарлар яшавга шыгарылувы ман салынган борышларды уьстинликли толтырылаягында шекленмеймиз.

Ак юректен баьри медицина куллыкшыларына онъайлыкты, беркликти эм энъ маьнелиси, сиз аьдемлерге оьлшемсиз савкатлайтаган – ден савлыкты йораймыз. Тынышлык эм ийгилик сизге эм сизинъ аьеллеринъизге!

«Ногайский район» МР аькимбасынынъ куллыгын кесек заманга толтырувышы **Р.ШАНГЕРЕЕВ.**

«Ногайский район» Депутатлар Йыйынынъ председатели **Р.БАЙМАНБЕТОВ.**

Медицина тармагынынъ сыйлы куллыкшылары эм ветеранлары!

Сизди кеспи байрамы ман ак юректен кутлайман.

Ден савлык – аьр аьдемнинъ бас байлыгы, соннынъ уьшин сизинъ кыйынынъыз дайым да керекли эм сыйлы болган эм болады.

Сиз оьз яшавынъызды аьдемлерге яшав эм берк ден савлык савкатлава кесписи мен байланыстыргансыз. Каты, байрам куьнлерсиз сиз янъы ян энюьвге ярдамласасыз, операциялар зтуьв стол касында турасыз, авыр авырувларды куткарасыз, аьдемлерге керекли ярдамын заманында этесиз.

Аьдемлердинъ савлыгын саклав ман яшавын байланыстырган аьрисининъ косымы шынтысы ман да баасыз. Бас иемиз сизинъ йогары эм данъклы исинъыз, шыдамлыгынъыз, уйкысыз кешелер эм куткарылган яшавлар уьшин!

Айырым разылык соьзлеримди каратаман коьп йылларын савлык саклава берип, бу куьнлерде тийисли тыншаюьвга шыккан медицина ветеранларына. Бу сыйлы эм бек керекли кеспиди сайлаган баьрисине берк ден савлыкты, пациентлердинъ ийги разылык соьзлерин йорайман. Тынышлык, йылувлук, онъайлык эм берекетлик сизге эм сизинъ аьеллерге!

«село Терекли-Мектеб» СП МО аькимбасынынъ куллыгын юритуьв-шиши **В.АБЛЕЗОВ.**

Коьпйыллык аьдет бойынша Россия яшавшылары тамбыз айынынъ уьшинши каты куьнинде Медицина куллыкшысынынъ куьнин белгилейдилер.

Аявлы ис йолдасларым, сизди кеспи байрамы – Медицина куллыкшысынынъ куьни мен кутлайман. Тил бирликте ислевди, коллективте бири-бирин сыйлавды, бизим пациентлердинъ савлыгы уьшин куьресте биргелес куьш салувды, солай ок аьримиздинъ байыр яшавында баьри ийгиликлерди эм онъайлыкларды йорайман.

Оьткен йыл ишинде биз оьз кеспимиз тармагында айырым сырагыларга етистик: бизим ЦРБ врачлар ман (97,4%), орта медицина персоналы ман (100%) толыстырылган. 2023-нши йылда Ногай ЦРБ-га эки врач куллыкка алынган: «Земский доктор» программа бойынша район поликлиникага врач-оториноларинголог З.Тунгатарова эм врач-участковый терапевт Д.Эсенгельдиева (кесек заманга балага карав зтуьв бойынша отпускка шыккан бас куллык орынына). Быйылдынъ канътар айында район поликлиникасына медициналык профилактика бойынша врач О.Зарманбетова куллыкка алынган.

Оьткен йылда бизим куллыкшылар ман профилактика, диагностика, район яшавшыларынынъ авырувларын эртеден аяглав эм оларды эмлев бойынша айырым куллык этилген. 2023-нши йылда 6581 аьдемлер

(ясуйкенлердинъ 50,1%) профилактикалык медициналык каралмага керек болган, олардан тергелгенлер – 6896 аьдемлер (104,7%). Ясы етпегенлерди профилактикалык тергев бойынша план 100% толтырылган. Кеше-куьндизги стационарда – 4091 авырувлар, куьндизги стационарда 2844 аьдемлер эмленген.

2023-нши йылда Ногай ЦРБ-дынъ материал-техникалык негизин беркитуьв бардырылган:

1. «Здравоохранение» миллет проекти бойынша ЦРБ-га – Лада Гранта (2) эм Шевроле Нива (1), 2024-нши йылда Лада Гранта (3) эм Шевроле Нива (1) автокоьликтери туьскен. Куьн-батар, Орта-Тоьбе эм Кумлы врачлык амбулаторияларына кулланувга Лада Гранта автокоьликтери берилген.

2. «Модернизация первич-

ного звена здравоохранения Республики Дагестан» программа бойынша оьткен йылда район поликлиникасынынъ капиталлык ремонты тамамланган. Аьли инфекционлык боьлигине капиталлык ремонт этилинеди.

3. Ногай ЦРБ-дынъ стационары да, поликлиникасы да кан анализаторлары (клиникалык эм биохимический), сув даьрет анализаторлары ман толыстырылган. Быйыл байыр амаллары аркасы ман ИФА аппараты сатып алынган. Ол янъы лабораториялык актарув ислерин кенъейтпеге эм яшавга шыгарувга амал берек.

Медицина – ол тек кеспи тувыл, ол – янга якын ис пен каьрлев, ол – оьнер, ол – оьз-оьзин толысынша берип кыйын салув эм коьбисинше – баскалардынъ кызыксынувларын коршалав уьшин байыр онъайлыкларды, мырадларды мутпага аьзирлик.

Бу баьримиз уьшин ортак байрам куьнинде сизге, аявлы ис йолдасларым, уьстинликлерди, шыдамлыкты, ден савлыгын эм куьш-куватлыкты йорайман. Бир де оьз билимлеринъизге, эплеринъизге эм бир аз аьлеметликке ынанымынъызды йойманъыз. Бир де берилмей, ызына дейим куьресинъиз, неге десе бизим кеспи енъувлери-мизге дайым да биревдинъ яшавы бойсынлы. Сизди медицина куллыкшысынынъ куьни мен, аявлы ис йолдасларым!

ФАРИЗАТ МЕЖИТОВА,
Ногай ЦРБ-нынъ бас врачы.

РАЙОН ПОЛИКЛИНИКА ЕТЕКШИСИ

Уьстинлик – илгери ымтылуьвдан

Аьлиги енъил тувыл заманларда врач болув деген аьдемлер алдында айырым яваплылыкты тутув болады. А сав уйкен 30-дан артык врачлар ислейтаган район поликлиникасынынъ завдуьщий болув – ол сав ямагат алдында соннан да уйкен яваплылык. Сондай яваплылыкты 25 йылдан артык заман Ногай район поликлиникасын етекшилеп юритеди врач Мадина Арсланова. Оны халк арасында баьриси де аты эм атасынынъ аты ман атайды: Мадина Ахматовна деп.

Бу ерде биз онынъ атасы – ДР ат казанган врачы, медицина илмилер кандидаты, тек Ногай районинда тувыл, сав республикада аты кенъ белгили Ахмат Сулейман увылын (Алла ога тынышлык берсин) эскермей болмаймыз. Ахмат Арсланов Ногай шоьллитинде бириншилерден болып йогары билимли врач кесписин оқып алган. Ол соны ман бирге аьли Ногай районинда, Дагестанда кенъ белгили Арслановлардынъ медиклер неси-

лин туьзген. Айтпага, Мадина Ахматовнадынъ аьптеси Марина – педиатр, синълиси Амина – Сургут каласында врач-методист болып куллык этеди. Оьзининъ кызы Джибек Аракчиева да республикалык тубдиспансеринде врач-бактериолог болып ислейди. Олардынъ медиклер несилинде баьриси 30-га юьвк аьдем бар.

Мадина Арсланова 1984-нши йылда Дагестан медицина институтын оқып

кутарган сонъ йол кагыты бойынша Владимир областининъ Вязники каласындагы орталык больницасында врач-кардиолог болып ислеп баслаган.

1987-нши йыл Ногай район больницасына врач-терапевт ис орынына куллык этпеге келеди. 1991-1995-нши йылларда мундагы лабораторияды басшылаган, 1995-нши йылдан 1998-нши йыллар ишинде район больницасынынъ терапевт

боьлигин етекшилеген, 1998-нши йылдан алып бу куьнге дейим Ногай район поликлиникасынынъ завдуьщий болып ислейди.

Яшав бир еринде турмайды. Мадина Ахматовна поликлиникады басшылаган йыллар ишинде мунда коьп туьрленислер болганы коьз алдында. Бас деп район поликлиникасынынъ материаллык ягы танымастай ийгиленген. Биз алдын коьп йыллар узагында поликлиника аьне яде мине ерге коьширилип, карсы келген меканда орын-ласканын коьргенмиз. Буьгуьнги район поликлиникасы сол меканлардан коьпке аьруьв, аьлиги заманга келисли ярастырув куллыклары этилинген меканда ерескен. Мадина Арслановадынъ айтувы ман, район поликлиникасы медицина организациясынынъ янъы модели бойынша яхшырылган. Элбетте, бу ислер Ногай ЦРБ бас врачы Фаризат Межитовадынъ етекшилиги мен юритиледи. Мекан эндигиси мунда ислейтаган врачларга эм медперсонал-

га да, оьзлерин каратпага келетаган аьдемлерге де онъайлы. Ызгы заманларда врачты куьтуьв заманы кыскартылган, врачка электрон кебинде язылып кирмеге де болады.

Йыл сайын мунда уйкенлерди эм балаларды план бойынша кайсы да бир авырувлар яктаган заманы ман тергев уьшин диспансеризациялава оьткериледи. Поликлиникада аьлиги заманга келисли янъы медицина алатлары бар. Айтпага, рентген аппаратурасы, маммограф, компьютерли томограф, УЗИ, холтер эм СМАД (кан оьлшемин сутка ишинде тергейди), гастроэнтероскопия алатлары кенъ кулланьладылар. Бу етимислерде Мадина Ахматовнадынъ да ис уьлиси аз тувыл. Уьстинлик деген зат, биз билгенлей, илгери ымтылуьв ман байланыслы.

– Мен Ногай ЦРБ-га ислемеге келген йылларымда ол замандагы бас врачымыз Зармухамед Бальгишиевке, поликлиника врачлары Сакинат Шураевага, Авархан Оразалиева-

га, Асирет Абдурахмановага, Ази Буланбаевага мени мен йылы катнасуьвлар туьзип, иске коьнъиллендиргени уьшин разыман. Аьлиги замандагы бас врачымыз Фаризат Межитовага биз район поликлиникамызды танымастай янъыртканы, ийгилендиргени уьшин уйкен разылыгымды билдиремен. Район поликлиника коллективи татым, тыпак, мунда баьри медицина кадрлары да бар демеге болады. Куьн сайын да келетаган авырувлар аьдемлерди каравга тийисли онъайлыклар туьзбеге шалысамыз. Бизде аьли 30-дан артык врачлар эм орта медперсонал куллык этеди, – дейди Мадина Арсланова оьзининъ коллективи акында.

Ногай ЦРБ-нынъ поликлиника куллыкшыларын ис байрамы ман кутлап, оларга халкымызга керекли куллыгында янъы уьстинликлерди эм бас деп оьзлерине берк ден савлыкты йораймыз.

М.ХАНОВ.

Сувьретте: М.Арсланова.

МАСЛАГАТЛАР

Биринши ярдам

Баладын ден савлыгы эм онгайлыгы – аьелдинь, патшалыктынь эм ямагаттынь бас каьри, неге десе балалар – элимиздинь келеектегиси.

Тобменде врач-невролог Айшат Явгайтаровна Эсмухамбетова эпилепсия маразы ман авырувлы балалары бар аналар уьшин бас йорыклар акында хабарлайды.

– Эпилепсия авырувынынь себеплери, оьгуь авырлыгы, эмлев кеплери эм келеектеги аьли туьрли болады, – деп аьнлагады Айшат Явгайтаровна. Онынь айтувы ман, сол авырувлы пациентлердинь 70-ке ювык процентиnde приступ деген, эмлев заманында етилсе, толысынша токталады.

Сол авырувы ман авырытпаган балалары бар аналар тоьмендеги йорыкларды билмеге керек. Эпилепсия диагнозы бала ялгызлыкта калмага керек тувыл: сувда, ванныда, исси приборлар (утюг, фен, плита) касында, яняткан от янында, йолдан оьгуьвде, перронда эм метро станциясында.

Авырув белгилери бирденнен шыгуьвна себеплик этедилер: заман-заманы ман дарман ишпеш, авыр юк тасув аьрекетти мен каьрлев, бирденнен шыккан кышкырык сеси, яркын ярлык, стресс, кофе. Приступтен алдын аьдем эсин йоймага, шаркы ман дирилдемеге болады. Эгер авырувлы сонынь

акында билдирип уьлгирсе, тоьмендеги затларды этпеге керек: авырувлыды кавыфсыз ерге коьшируьв, оны туьз сылань ерге ерлестируьв, кийимин саьдеплеринен босатув, каты ерге урынмас уьшин коллар ман басын ыслап турув.

Приступ мезгилинде авырувлыды ыслап турмага керек тувыл, онынь коьгалуьвларына иркуьвлик тувдырып. Авырувлыдынь авыз аштыртып, дарман тыкпага шалыспаньыз. Басын арт таслаттырманьыз, неге десе ондай аьлде тили куьрмелип басламага болады. Авырувлыдынь уьстине сувук сув куймага, ога искусстволык тыныс алдырувды этпеге ярамайды.

Приступ тамамланган сонь, авырувлыдынь авызынынь ишин, тыныс алуьвин, эт кызуьвин термеге керек. Эгер приступ аьдеттегиден баска этип озса, тезлик ярдамын шақырмага керек.

Эпилепсияды, оьзек те, эмлемеге керек, неге десе приступ деген оззи кавыфлы, оннан баскалай, ол тамыр клеткалардынь оьлуьвине аькеледи, аьдемнинь интеллектти тоьменлейди. Кайтакайта болган приступлар нейтрон тармагын туьрлендиреди, сонынь аркасында приступлар заьлимдей йыйыийы тувады, а эмлевдинь пайдалыгы тоьменлейди, – дейди врач-невролог Айшат Эсмухамбетова.

ВРАЧ-РЕАНИМАТОЛОГ

Туьн. Авырувлы аьдем эм ялгыз сен

Врач. Бир кишкей соьзде кайдай уьйкен маьне бар. Сол кеспиди алар уьшин не шаклы куьш салмага керегеди, сансыз коьп киталар актармага, окув ошагындагы сыналарды уьстинликли оьтпеге, колга кеспи шайытламасын алмага. Бу кеспидинь тек биринши аьбаты деп айтпага болады, алдыда не шаклы кыйынлыклар. Олай дегеним, туьрли аьдемлер, оьз касиетлери мен авырувлылар, олардынь да тилеклери де, ашувлары да болады...

Кеспиди Алимэ Бальбек кызы Караева бир ойланмай эм тартыпмай сайлаган. Оьзининь билдируьвине коьре, ол айлак яслай сол кеспидинь иеси болагын билди. Ога ата-анасы соны коьндирген эм, уьйкен абаьи медицина тармагында ислей келип, кеспидинь тек ийгилигин коьрсетип, айтып турган. Бу куьнлерде Алимэ Тотаьхан абасын оны йолга оньлавшы эм салувшы деп санайды.

Терекли-Мектеб авылынынь орта мектебин 2010-ншы йылда куьмис медалине тамамлап, Алимэ Дагестан Республикасынынь медициналык окув ошагынынь педиатрия факультетине окуьмага туьседди. Оннан сонь да окуьвын Махачкала каласында бардырады. 2016-2017-нши йылларда анестезиология-реаниматология бойынша интернатурады оьтеди.

Алимэ Бальбек кызы Ногай район орталык больницасындагы реанимация больгинде ети йыл узагында ис аьрекетин бардырады.

– Мен сайлаган кеспи илими акында тувыл, мен аьдемлер мен ис аьрекетти бардыраман. Оларга колымнан келген коьмегимди этемен. Аьр бир оьлимнен куткарылган аьдемнинь ак юрегиннен айтылган «савболсын» кайтип сенин коьнйилинди коьтереди, алдыда боьтен де коьп сондай ислер этпеге даьвлениреди. Оьзим де эткен исим мен разы болып каламан. Мутылады уйкламаган туьнлер де,

арыганын да арт сандыкка салынады. Оьзек те, врач та баьри затты да этип болмайтаган заманлар болады. Аьдем яшавы соьнсе, коьнйилин туьседди... Бу ерде яшав оьмир дегенин баалыгын бек аьруьв аьнлайсын...

Ис аьрекетим бойынша коьмекши, мени колтыклаган аьдемлердинь атларын да айтпай болмайман. Мен яс специалистлер санына киремен, меннен коьп йыллар алдын ис аьрекетин бардыратаган, суьлплы йолдасларым да бар. Солардынь бириси – мен ислейтаган боьлик етекшиси Юсуп Саид увьлы Атурбаев. Ол мени мен ис суьлыбы ман да боьлисер, оьзининь билгенин де аьруьв этип аьнлатар. Ол меним тилегиме бир де явап бермей калдырмаган десем де оьтирик болмас. Кыскаша айтатаган болсам, Ногай орталык больницасынынь реанимация больгинде мага аьр бир ис йолдасым баалы, эм мен олар яктан да коьмекти сеземен. Врач кеспидин сайлаганыма бу куьнге дейим оькинген ерим болганы йок. Алдыда да солай болагына бек сенемен.

Оьзек те, аьр кайсы ис аьрекетти де уьстинликли бардырув уьшин аьел яктан да колтыклав керек болады. Мага атам ман анам бу ерде айлак куьшли коьмекши

боладылар. Мен балаларым уьшин кыйналмай, олардынь не ашаганын, кайтип юргенин ойламай, нагашатай ман энейге йигерли кепте сенип, ис аьрекетимди бардыраман, – дейди яс специалист.

Алимэ Бальбек кызы – ис йолдаслары арасында сый-аьырай казанган врач. Мен оьзим де онынь акында тек ийги соьзлер эситкенмен. Касиетине коьре, онынь каьмбиллиги акында коьп айтылады. Сол касиети ога аьдемлер мен катнасуьвда бираз кыйынлыклар аькелетпаган болса ярайды.

Ис аьрекетинь бойынша кыйынлыклар ман йолыгысыз ба? – деген сораьыма ол булай деп явап берди:

– Авырувлы аьдемлерге тувралап маразы акында айтпага кыйын болады.

Баскалай, кеспиди сайлаганда, аьнлаганман, оьлимнен куткарылган яшав оьмир де болагын, коьз алдыда яшавдын соьнгенин де коьреегимди билгенмен. Энь де кыйынлысы меним кеспиде солтуьнги заман, алдыда осалланган аьдем савлыгы эм, мен ялгыз оьзим, меним соьзимди карап турган медсестра, ызгы кере урган юрек...

Баскалай ис аьрекетин, сайлаган кеспидин суьйген врач, ол – Алимэ Бальбек кызы Караева баьри куьшин де, билимин де аьдем яшавын саклар уьшин, оны кыйынлыктан куткарап уьшин, салаьгына шекленмеймиз. Сенеди ога бу куьнлерде Ногай ЦРБ етекшиси Фаризат Янибек кызы Межитова да. Сенемиз биз де, онынь колында ювыкларымыз болганлар, алдыда суьлп та келеегине. Бу куьнлерде уьйкен суьйим мен ис аьрекетин бардыратаган врачларымызга тек оьрленуьвди, оьсуьвди йораймыз. Алдыдагы кеспи байрам сизге тек ийгиликлер аькелсин.

ГАЛИМА САГИНДИКОВА,
РФ Журналистлер соьзынынь агзасы.

Суьвретте: А.Караева.

СУЛПЛЫ МЕДСЕСТРА

Мырадына етискен кыскааяклы

Ногай район поликлиникадынь балалар уьшин консультациясы боьлигинде коьп йыллар бойы медсестра болып куьллык эткен Галина Владимировна Трунова районуьмыздынь коьп аьдемлерине таныс. Орта бойлы, ашык шырайлы, тань, каьмбил кыскааяклы прививкага келген балалары ман ата-аналарды дайым йылы соьзи мен эм юзиндеги юмсак куьлемсиреви мен хош коьрип алады.

Галина Владимировна Ногай районунынь Терекли-Мектеб авылында 1957-нши йылдын увьт айынынь 25-нши куьнинде тувьп оьскен. 1972-нши йыл ерли мектебин тамамлаган сонь, медициналык куьллыкшы-

сы боламан деген мырады Галинады Кизляр каласындагы медициналык училищединь акушерлик боьлигине аькелди. Окуьвин тамамлаган сонь, ол ис аьрекетин бас деп, 1976-ншы йыл район больницасынынь хирургия боьлигинде медсестра куьллыкшысы эсабында баслады. Уьш йыл куьллык эткен кыскааяклы район поликлиникасыннынь балалар уьшин консультация боьлигине коьширедилер. Мине 45 йыллар бойы ол прививкалар этилинетпаган кабинетинде патронаж медсестра, дени сав бала кабинетинде, оннан сонь, буьгуьнлерде прививкалар этетпаган медсестра болып исин етимисли бардырады. Суьйген эм бир

минсиз этип келген исинде коьрсеткен етимислери уьшин буьгуьнлерде Галина Владимировна йогары категориялы медициналык куьллыкшысы, 2010-ншы

йылда «Отличник здравоохранения РД» медалине де тийисли болган. Ис аьрекетинде коьрсеткен уьстинликлери уьшин Ногай район администрациядынь, Район орталык больницасынынь етекшилеви атыннан Сый грамоталарыннынь иеси де болады. Галина Владимировна тек ис йолдаслары, авыл яшавшылары арасында уьйкен сый-аьырай казанган куьллыкшы болып калмай, аьелинде аьзиз увьлы Русланнынь, уньклары Руслана эм Мараттынь етимислерине куьзеленген наьсипли ана эм суьйикли тетей де болады. Буьгуьнлерде йигит этип оьстирген увьлы Руслан Асанбиевич соьгис спецоперация юрген ерде биринши

куьнлерден алып катнасып, уьйкен уьлисин коьсып келгенлердинь бириси. Элин коршалаьвда, алдына салынган борышларын етимисли толтыруьвда ол Жуков атлы медалине эм баска савгаларына да тийисли этилген. Баска болып, Руслан Кавказда соьгис оьзгерислерининь катнасуьвшысы болады, – деп оьктемсип айтады йигит увьлынынь акында наьсипли ана.

Биз де Галина Владимировнады келеьтырган кеспи байрамы ман кутлап, ога берк ден савлык, ис аьрекетинде келеекте де бийик етимислер, яшав онгайлыкларын йораймыз!

Г.НУРДИНОВА,
Суьвретте: Галина Трунова.

16-ншы июнь – МЕДИЦИНА КУЛЛЫКШЫСЫНЫНЪ КУЪНИ

Баъри куъш те – ярдам этпеге

Медицина куллыкшысынынъ кеспи куънинъ Сургут каласындагы поликлиника аьрекетшилери мен бирге бизим ердеслеримиз Янибек Крымсолтан увылы эм Заурбек Темирсолтан увылы Озганбаевлер де йылы йолгадылар. Бу яс специалистлер агалы-инили болып, озьлерин тек ийги яктан коьрсетдилер.

Янибек бу куънлерде врач-эндоскопист болып ис аьрекетин бардырады. Ога дейим ол аьли ислеп турган кала поликлиникасында хирург болып куллык этип баслады. Заурбек – врач-рентгенолог.

Эки йигит те Куънбатар авыл орта мектебинде билим алып, уьйкен йолга шыкканлар. Янибек пен Заурбек – озь тайпатукумларынынъ ийги атын айттырган увыллар.

Мектебинъ оькутувшыларынынъ билдирувлерине коьре, бу кеделер бек нызамлы, оькувда да дайым алдыда болмага аьзир эдилер. Мектеб яшавында белсен катнасаганлар санында да коьп болганлар.

Янибек те, Заурбек те мектебтен сонъ Сургут каласындагы медициналык университетинде оькыганлар. Сол оькув ошагын да уьстинликли тамамлап, йигитлер туьрли йылларда Сургут каласындагы клиникалык больницасында ординатурады оьтедилер.

Янибек Крымсолтан увылы медициналык тармагынынъ

хирургия боьлигин оьзине ювык деп сайлап, ис аьрекетти баслады. Онынъ ойына коьре, хирург кесписи эр кисиге келисли. Бу боьликте эр кисилер саны да коьп болады. Солай болганда, сулып та коьп, уьйренмеге де кыйын тувыл, неге десе эр киси мен эр кисиге катнаспага да тыныш. Сулып бар болса, аьр кайсы истинъ де сапаты йогары дереже де болады.

Бу куънлерде Янибек те, Заурбек те озь сулыпларын байытып келедилер. Олар йылдан-йылга кеспи усталыкларын оьстиредилер. Яслар туьрли медициналык конференцияларда, шараларда катнаспага шалысадылар. Янъыларда Янибек Санкт-Петербург каласында озгарылган «Эндоскопия – будущее медицины» деген шарада ортакшылык этип, озь билимин арттырды.

Йигитлер озьлерине керексинип келген аьр бир авырувлы инсанга, Гиппократ антына алал болып, карамага шалысадылар.

Аьр кайсы кеспи де кызыклы болады, эгер аьдем оьзи сайлаганына разы болып, куъннен-куънге билимди оьстирув уьстинде ислеп турса.

Заурбек пен телефон аркалы байланыстым. Ол оьзининъ сайлаган кесписине алал экенин соьзиннен анълайман. Кеспиде де заманга коьре сайлаган, ол мектебти кутарыткан шакларда, врач кесписи керекли эм маьнелилер санында эди. Бу куънлерде де бу кеспиде коьп яслар сайлайдылар...

– Атам да, анам да медицина куллыкшысы болмаган, айлак ювыкларым арасында да врачлар йок эди, мага кеспи сайлавда бирев коьрим болды деп айтып болмайман. Оьзим яраттым эм анамнынъ да маслагаты бу кеспиде сайлавга себеплик этти. Бакты мага врач болмага буйырды. Оьзек те, заман ман келеди сулып та, билим де артады. Коьзинъ мен коьргенди оькув ман тенълестирип болмайсынъ.

Тек аьли уьшин колымнан келген баъри коьмекти де авырып алдыма келгенге этпеге шалысам эм шалысаякпан, – дейди яс специалист Заурбек Озганбаев.

Янибек те, Заурбек те – бек спорты суьетаган яслар. Олар яслай футбол ман авьлигедилер. Бу куънлерде Сургут каласынынъ йыйылма куьбининъ туьзилисинде ойнайдылар. Оларды таныганлардынъ соьзлеринен, йигитлер куьп туьзилсинде болып, баска калаларга да футбол ойынын ойнамага барадылар.

Янибек те, Заурбек те медицина куллыкшыларын ян косак этип сайлаганлар. Янибектинъ аьелинде эки авьлет оьседди.

Алдымызда медицина куллыкшысынынъ куъни. Сол куьнди йигитлер ис орынларында, йолдасларынынъ тоьгерегинде, авырып, керексингенлердинъ касында йолыгаклар. Тыныш болмаган кеспиде сайлаган аьдемге не йорамага болады. Оьзек те, ден савлык оьзлерине, аьелде тынышлык эм татымлык. Аьелде йогарыда белгиленгенлер дайымлык коьп болса, бир «буьлгта» кавыфлы тувыл.

Яс специалистлерге тек йогары оьсувди йорайман.

ГАЛИМА КУРГАНОВА,
РФ Журналистлер соьюзининъ агзасы.

Суьвретлерде: Янибек эм Заурбек Озганбаевлер.

ТАЛАПЛЫ ОКУВШЫ

Билимге суьйим тамамларын бередиди

Бабаюрт районнынъ Геметюбе авыл З.Т.Амангишиева атындагы мектебининъ выпускниги Нахибат Коркмасова адабият дериси бойынша патшалык сынавын 100 баллга берди. Геметюбе авыл мектебиннен адабият дерисиннен оькутувшы Нюргюда Хансултановна Моллаевадан баска болып, кыз Тагаюрт авыл мектебиннен Сакинат Мусалимовна Нурадилова ман да сынавга аьзирлик коьрген. Ога билим эм сеним берип ярдамласкан, оны коьтергишлеген оькутувшыларга коьп савболсынлар. Тезден Дагестан Аькимбасы Сергей Меликов республикамыздынъ юз балл алган оькувшылары ман йолыгыс озгараяк. Олардынъ сырасына Бабаюрт районнынъ оькувшы Нахибат Коркмасова да киреди. Геметюбе авыл аькимбасы болган выпускниктинъ тетеси Айзат Атюькеновна Мусакаева Нахибат район тарихинде ыз калдырганлардынъ бириси болды, деп белгилейди.

– Мен оьзим сыйлы ерде Уьйкен аьжилегин оьтемен. Уньк кызым уьшин коьп тилеклер тиледим. Кутлап коьплер занъ согадылар, юрекке бек ийги болады. Сизге де оьз балаларынъыздынъ эм унькларынъыздынъ бийик етимислерин коьргенин ак юректен йорайман, – дейди Айзат Мусакаева. Кыздынъ анасы РИА «Дагестан» журналистининъ белгилевине коьре, кыз келекте Москва каласындагы йогары ошак отанына туьсип, оькутувшы йолын сайламага мыратланады.

Юз балл алган кызга алдыда да етимис йораймыз эм оькувга уьйкен суьйими эм салынган мырадларына шалысувы бийик тамамларын берерлер.

Район уьшин ийги хабары ман ТГ каналда Бабаюрт районнынъ аькимбасы Даниял Исламов та боьлишти.

– Мен буьгуьнлерде Геметюбе авыл Амангишиева атындагы орта мектебининъ выпускниги Нахибат Коркмасова ЕГЭ сынавларында орыс адабияты бойынша йогары тамамларына тийисли болган деген ийги хабар эситим. Районымыздан кыз республиканынъ 100 балл алганларынынъ сырасында болганы ман бек оьктемсиймен. Сол зат онда билимининъ артувы эм оны оьрлендирип, дуьрыс якка онъламага керегин айтады. ЕГЭ тамамлары бойынша 100 балл алув – ол шалыскырлыктынъ, уьйкен куллык этуьвдинъ, мыратка ымтылув эм билимге суьйимининъ тамамлары болады. Сондай тамамлар – оькувшылардынъ енъуьвине тек сулыбын эм билимлерин тувыл, оьзининъ ян йьлуьвлыгын эм каьр шегуьвин аямай берген оькутувшыларсыз да болмайды.

Нахибат Коркмасовага сондай маьнели етимислери мен оьзи суьйген оькув ошагына туьсип, ога янъы кызыклы яшав кезегинде етимислерди эм буьлгсыз келектегиди йорайман, – деп белгилейди район аькимбасы.

Суьвретте: Нахибат Коркмасова.

ШАТЛЫКЛЫ ШАРА

Яшавшылар онъайлыгын оьрлендирувде

Халклар ара балаларды коршалав куьнинде Кизляр районнынъ Красный Восход авылында янъы балалар бавы шатлыклы аьлде

ашылды. Шарада РФ ФС Госдумынынъ депутаты Султан Хамзаев, ДР илми эм билимлендирув бойынша министри Яхья Бучаев, Киз-

ляр район аькимбасы Аким Микеров, ДР Халк Йыйынынъ депутаты Вагиф Абдуллаев эм Район Депутатлар йыйынынъ председатели Нуридин Кахиров ортакшылык эттилер. Балалар бавы 80 тербияланувшыларга деп каратылган, балалардынъ онъайлыгы уьшин баъри керекли амаллар ман да канагатланган. Султан Хамзаевтинъ белгилеви мен, сондай социаллык объектлерининъ куьрылысы, етекшимиз Владимир Путин мен салынган баслапкы борышларынынъ бириси болады. Баска болып, ол Кизляр районнынъ яшавшыларын муниципалитетте мектебке дейим билимлендирувдинъ амалын кенъейтпеге амал беретанган янъы социаллык объект мен кутлады. Балалар бавынынъ биринши шарлагында медициналык каби-

нети, ашхана, кишкей ясындагы балалар куьплери, экинши шарлакта музыка эм физкультура заллары, йогары куьплери, эм косымша билимлендирув бойынша кабинетлери орынласканлар.

Парламентарий атынан саьбийлерге мороженое пайланды. Сыйлы коьпаклар эм балалар бавынынъ етекшиси, ата-аналар комитетининъ ваькиллери, оькутувшылар эм тербияланувшылар балалар уьйининъ актовый залыннан видеоконференц байланысына коьсьлдылар. Соьйтип Дагестан Республика Оькиметининъ агзалары Председатель Абдулмуслим Абдулмуслимов пан видеоконференц байланысы аркалы регион бойынша балалар бавларынынъ ашылуьвнынъ марафонун озгарды. Сол куьн бес балалар бавы Кайтаг районнынъ

Маджалис авылында, Унцукуль районнынъ Унцукуль авылында, Сулейман-Стальский районнынъ Даркуш-Казмаляр, баска болып, Хасавюрт каласынынъ Олимпийский микрорайонунда ашылдылар. Ис аьрекетти бойынша Султан Хамзаев яшавыннан кешкен Баьтирлерге салынган Эстелик бавында да болып кетти. Федераллык парламентарий Россия Баьтири эстелигине шешекей байламын да салды.

– Эстелик – ол Элин коршалавда янларын курман эткен ердеслеримизге сый этуьв. Олардынъ йигитлиги дайым яс несиллерге уьлги, – деди Хамзаев. Сол куьн Султан Хамзаев Аверьяновка авылында да Кизляр районнынъ тыншаюв орталыгында яшавшылар ман да йолыгысты.

Суьвретте: шарадан коьринис.

МЕРЕКЕ

Оьнерлидинъ куйысын кум баспас

Буьгьунлерде Ногай район еринде РФ Язувшылар, Журналистлер, Композиторлар союзларынынъ агзасы, йырлавышы, РФ эм ДР ат казанган маданият куллыкшысы, Ногай халк саз алатлар оркестрининъ дирижеры, Карашай-Шеркеш Республикасынынъ ат казанган артисти, ямагат-политикалык аьрекетшиси Яхья Таймасхан увьлы Кудайбердиевтинъ сыйлы 70 йыллык мерекеси кень белгиленип, районьмыздынъ туьрли авьлларында кешликлер уйгынланып озгарыладылар.

Айтпага, яньыларда кезекли шара Ногай районьнынъ К.Ш.Кидирниязов атындагы Карагас авьл орта мектебинде де уйгынланып оьтти. Оннан алдын Яхья Кудайбердиевтинъ мерекесине багысланып юмалык та озгарылган эди. Мектеб окувшылары класс сабаты бойынша Я.Кудайбердиевтинъ яшав эм яратувшылык йолы ман, ногай музыкадынъ алтын фонды ман, айтпага, мерекешидинъ 400-ге ювык йырлары эм анъ шыгармалары ман таньыс болдылар. Солай болып, окувшылардынъ Ногай халк саз алатлар оркестрининъ видеороликлери уьстинде кенъсепега, 1-ншиден алып 11-нши класска дейим яс вокалистлерине Яхья Кудайбердиевтинъ йырларын йырлавада ярыспага амаллары болды. Солай болып, юмалыктынъ соньында мерекеш мен йолыгыс озгарылды. Шарада авьл маданият уйининъ китапхана куллыкшысы М.Ильсова ман мерекешидинъ акында шыккан газета макалалары, китаплер мен ярастырылган выставкасы да кепленген эди.

Шарада Карагас авьл маданият уйининъ методисти З.Аджигеримова эм китапхана куллыкшысы М.Ильсова юриттилери. Мерекели

ли кешликти хошлав соьзи мен мектебтинъ окув эм тербиялав иси бойынша орынбасары Г.Кидирниязова баслады. Ол, Яхья Таймасхан увьлын сыйлы 70 йыллык мерекеси мен кутлай келип, ога узак оьмирди эм яратувшылык уьстинликлерин йорады. Йыйылганлар алдында шарада конаклар эсабында ортакшылык эткен белгилери композитордынъ карындаслары, халк саз алатлар оркестрининъ солистлери, ДР ат казанган артисти Аминат эм Кабират Кудайбердиевалар, ДР ат казанган артисти Зульфия Аджигеримова мерекешидинъ йырларын йырлап эситтирдилер. Мектебтинъ окувшылары класс етекшилер Г.Мансурова, А.Сатырова, М.Аблезова, Р.Аджимурзаева, Г.Оразбаева эм музыка дериси бойынша окутувшы А.Менласановтынъ уйгынлавы ман мерекешидинъ йырларын оьнерли йырлап эситтирдилер. Солай болып, йыйылганларга деп, балалар уьшин саният мектебининъ окутувшысы С.Нурлыбаева эм мектебте «Гармония» театр кружогын юритувшы М.Кидирниязовдынъ етекшилиги мен Яхья Таймасхан увьлыннынъ «Дослар эстелиги» деген китаби бойынша салынган коьрсетуви сахнада етимисли коьрсетилди.

Шарадынъ соньында сыйлы мерекеш кешликти уйгынлаган окутувшыларга, окувшыларга йылы йолыгыс уьшин разьлыгын билдирди. Ол йыйылганларга тувган ерине, оьз халкына уйкен суьйимин коьрсетип язган «Ногайым» деген ятлавын да оьнерли окып эситтирди.

Соьйтип, Карагас авьл орта мектебинде Яхья Кудайбердиевке багысланган кешлик йылы эм йогары коьнгийде оьтти.

Г.НУРДИНОВА.

Суьврете: шарадан коьринис.

КИТАПХАНА КУЛЛЫКШЫСЫ

Оьз кесписине алал

Наьсипли болув уьшин бай болмага керек тувыл. Оьз наьсипин Терекли-Мектеб авьлынынъ балалар китапханасынынъ директоры Зарема Дагир кызы Джумалиева оьзининъ исинде коьреди. Он бир йылга ювык заман ислейди ол китапханада, баслап методист болып туьсти, аьлиги заманда – китапхана етекшиси.

Зарема Дагир кызы Кизляр районьнынъ Ново-Владимировка авьлында тувган, ерли мектебти битирген сонъ, кызалак баслап Кизляр каласынынъ индустриальли-педагогикалык техникумында, соньында Карашай-Шеркеш университетинде окыган. Кеспи бойынша Зарема – орыс тил эм адабият окутувшысы, болса да бакты оны китапханага илемеге аькелди. Ногай районьнынъ Эдиге авьлында да яс кызга бактысы эм наьсипи Хайрудин Джумалиев пен аьел курып, бирге суьйиништи де, кайгыды да боьлсепега амал берди. Джумалиевтердинъ аьелинде уш бала тербияланады, уйкен кызы буьгьунлерде оьзи аьел курган, экиншиси мектебти кутарып туру, увьлы 1-нши классты битирди. Нагашатай ман энейдинъ куьези эм суьйиниши – йие ни Муслим.

Оьз исине алал хатын кызыксынынъ хабарлайды куллыкшы акында.

– Китапхана – тек китаплер беретанган ер тувыл. Китапханашы келген аьр бир окувшы ман хабарлайды, ога китап сайламага коьмек этеди. Соьйтип, онынъ ойынынъ, менлигининъ кепленуьвине оьз уьлисин косады, – дейди китапхана етекшиси.

Балалар китапханасында саьбийлер мен туьрли шаралар озгарылады. Китапхана куллыкшылары балалар ман соьйлеп, оларды кызыксындырып болув керек. Зарема Дагир кызы китапхана куллыкын бажарьмылы

эм ийги этип уйгынлап болатанган етекши. Китапханашы – керекли эм маьнели кеспи. Уллы язувшы Максим Горький айткан: «Баьри ийги затларга мени китап уйьреткен». Китаплерди саклавышы инсанлар билимли, коьплеген билдируьвлер ишинде кереклисин эм пайдалысын тавып болатанган аьдемлер. Зарема Дагир кызы ийги этип ислегени уьшин Сый грамоталар, разьлык хатлар ман савгаланган. Ол «Тувган тил – аьр бир халктынъ оьлшемсиз байлыгы» деген Халклар ара конференциясында катнаскан, республикалык китапханалар арасында граждандарды правовой ярыкландырув исин ийги этип уйгынлап бойынша конкурсунда ортакшылык этип, биринши орынды алган. Мен Зарема Джумалиевага эм онынъ ис йолдасларына коьплеген ийгиликлер эм исинде уьстинликлер сагынаман.

Г.БЕКМУРАТОВА.

Суьврете: З.Джумалиева.

БИЗИМ ЯСУЬЙКЕНЛЕР

Согыс аьскершисининъ увьлы

Бу енйил юрисли, хабаршылы, бавьрмалы эр аьдемди Ногай район орталыгы Терекли-Мектебте таньмаган аьдем йок болар. Ол авьлымыздынъ сыйлы эм санавлы ясуьйкенлерининъ бириси, ис ветераны – Кадырберди Аджиев.

Кадырбердиди бизим районда баьриси де Кадрев деп агайдылар, сондай аты ман оны таньидылар. Кадырберди Аджиев алдынгысы Терекли-Мектебтинъ сырт ягындагы Кутлы-Тобье авьлында 1939-ншы йылдынъ 14-нши июнинде тувган. Ата-сы Эсенбай 1942-нши йылда согыска шаькьртгылып кетеди эм сол кетуви мен ол кери кайтпаган.

– Бизди аьскершилеридинъ балалары деп Тереклиге коьшкенде мундагы бараклардынъ бирисиннен уй бердилер. Анам сол заман райисполкомда техника болып куллык этетаган эди, – деп эскереди ис ветераны.

Тереклиге келгенде Кадырберди мектебте окып баслаган. Ога дейим, оьзининъ айтувы ман, ол топ ойнамага амырак эди. Топ деген сол заман туькенлерде болмаган, соны колдан сыйырдынъ туьгиннен ясаганлар.

Мектебтен сонъ К.Аджиев Ленин атындагы совхозына агаш устасы болып илемеге барады. Сонда сол йылларда «Урожай» ДСО деген ямагат спорт организациясы болган. Кадырберди совхоздынъ футбол командасына туьседди. Сол йыл футбол бойынша район чемпионатында команда енъуьвши болады. Ногай район футболшылары коньысы Бабаюрт, Кизляр, Тарумов районларынынъ, Кочубей авьлынынъ командаларын баьриси де енъеди. Энъ ызында финалга олар Южно-Сухокумск каладынъ командасы ман шыгып, соны 5:0 эсап пан енъедилер. Ногай районьнынъ футбол командасы ман сол замандагы Ленин атындагы совхозыннынъ парторгы Кунтувган Янмурзаев те барган.

1963-нши йылда Ленин атындагы совхозыннынъ футбол командасы республикадынъ Сырт зонасы бойынша тагы да енъуьвши болады. Командады эндигысы коньысы Азербайджанга, Баку калага йибередилер. Ногай футболшылары мундагы командалар ман йолыгыслар озгарады. Бир ойында Кадырберди Аджиев азербайджан командасынынъ капысына ызлы-ызыннан эки топ киргизеди. Соны коьрген Баку спорт тренерлери Кадырбердиди «Нефтчи» командасына ойнамага шаькьрадылар. Тренерлердинъ бириси ога: «Сени, яс, уйкен футбол куьтеди!», – дейди. Кадырбердидинъ ойнамага эм оьрленмеге уйкен суьйимлиги бар эди. Болса да, уйде калган карт анасына тирев болганга,

кетип болмады...

– Мен футболды кайтип суьйгениме карамастан, 1966-ншы йылда, яслыгым кайнаган шагьыда, сол ойынды аьел себеплериннен тура коймага туьсти. Бизим командамыз сол йылларда айлак та куьшлилердинъ бириси эди, тек район еринде де тувыл, республикада да, – дейди Кадырберди Аджиев.

Яс футболшы топ майданы ман бек куьшли ювыратаган болган, оны токтатув кыйын ислердинъ бириси эди. Сол йыллардан онда аьли 1962-нши йылда туьскен бу айтылган футбол командасынынъ суьврети сакланады. Сол суьврети Кадырберди агайымыз уьшин бек аявлы. Сол заман стадион, онынъ айтувы ман, аьлиги «Лира» кафесининъ тувра артында эди.

– Сол заманлар акында ясларга айттып, район еринде футбол ойынды кайтадан тургьызбага суьемен, – дейди ол таьвекелленип.

Кадырберди агаьымыз оьз заманында куллыкка да мукаят болганы белгиле. Ол Ленин атындагы совхозында складта, сонъ куьрылыс боьлигинде, Ногай МЖС-те етекшиси Оразбай Темирбулатов пан бирге, райПОда, Терекли-Мектебтеги АЗС-те, соньында коммухозда эм орманлык хозяйствосында куллык эткен. 1972-нши йылда Алагирдеги орман техникумын окып кутарган. Коьп йыллык намысы ис аьрекетин уьшин «Ис ветераны» медали мен савгаланган.

Буьгьунлерде К.Аджиевтинъ уныгы Иса Аджиев Согыс-Тенъиз Флотында кон-

тракт бойынша куллык этеди. Ол аьли 4 кере согыс спецоперациясы юритилип турган ерге барып келген. Иса флотта болганлы 6 йыл, олардынъ боьлиги Астраханьде орынласкан. Аьлиги заманларда олардынъ кемелери Крым коьпирин украин аьскерлериннен саклайдылар.

Таньла Кадырберди агайымызга тувганлы 85 йыл толады. Сол шаькы ясына келген аьдемлер авьлымызда олай да коьп тувыл. Ол аьли де тири, эси яс йигиттикиндей, оьзининъ заманындагы яшав, аьдемлер акында коьп эскеруьвлерин айтады.

М.ХАНОВ.

Суьврете: К.Аджиев (оньнан биринши) 1960-ншы йыллардагы район орталыгынынъ футболшылары ман.

БИЗИМ ДИАЛЕКТЛЕР

Тил туърленислери боьлинип яшаганымыз бан байланыслы

Ногай тили, биз алдыда белгилегенимизге коьре, уьш уйкен диалектлерге боьлинеди. Караногай диалектинде Дагестаннын Ногай районьнда, Куьми йьлгадын тоьменинде эм Дагестаннын сырт ягьндагы Тоьмен Куьми мен Тоьмен Терик йьлгаларыннь аралыгында яшайтаган ногайлар соьлейдилер. Байыр ногай тилининь диалектин Ставрополь крайыннь Ашыкулак эм Нефтекум районларьнда туратаган ногайлар (белгиленген эки диалектлер шоьл ногай куьбине киредилер); ак ногай (кобан) диалектин (тюрк халклары оьз йрувларын кара эм ак куьплерге боьлгенлер, «кара» дегени «сырт» эм «ак» дегени – куьнбатыр якларын коьрсеткен) Карашай-Шеркеш Республикасыннь Кобан йьлгасынынь эм соннь бойларьнда эм Минераловод районьнынь Канглы авьлында яшап турган ногайлар куьланадылар.

Караногай диалекти мен байыр ногай диалекти лингвистика ягьннан бир-бирисине усап келедилер, тек сол ок заманда акногай диалекти калганлардан баскаланады. Ногай тилиндеги диалектикалык туьрленислер бир ок халктынь ваккиллери коьп заман бойьнда бир-бирисиннен географиялык ягьннан эректе яшаганы ман байланыслы болады. Соны ман бирге коньысы этнос куьплери мен (коньысы миллетлер мен) катнасув да тил диалектерине оьз косымын этпей болмайды. Айтпага, караногай диалектинде соьлейтаган ногайлар аьр заман да орыслар, эрмелилер эм кумыклар ман катнаслык тутканлар, кобан ногайлары болса, орыслар, шеркешлер, абазалар эм карашайлар ман аьллескенлер. Коьп туьрли миллетлер мен катнасувлары кобан ногайларыннь тилине эм маданиятына заьлимдей туьрленислер киргисткен.

1928-нши йьлга дейим ногай тилинде язув ислеринде араб алфавитининь графикасын куьланганлар. 1928-нши йьлдан алып 1938-нши йьлга дейим латин алфавитининь графикасы негизинде язганлар, муннан сонь ногайлар кириллица графикасына коьшкенлер.

Латин алфавити негизинде ногай тилинде орфография бойынша биринши китап 1929-нши йьлда Москвада баспаланып шыккан. Соньында окув китаплери, терминология бойынша бир неше соьзликлер эм орфографикалык етекшилев китаби де дуьня ярыгын коьрген. Латин алфавитине негизленген ногай орфографиялык тармагы, баьри де тюрк тиллери уьшин кабыл

этилинген принциплерине таянып, ногай аьлими Абдул-Хамид Джанибековтынь колы ман туьзилген. Бу тармак фонетикалык принципине таянган эди. Янью орфографиядын туьзилуьви ногай лингвистикалык тергелерин армаган юритпеге амал берген. Тек язув тили уьшин келисли болган диалектика негизин табув кыйынлык тувдырган. Ызында, Дагестан ногайлары соьлейтаган караногай диалекти бу тил «ногайлардын халк коьлемининь» тили деген маьнеде негиз этилинп кабыл этилинеди. Алфавит пен орфографияды туьзуьвшилер Дагестанда яшаганлары бу ерде баскалык тувдырмаган. Болса да бираз заман оьткен сонь, караногай диалектининь кобан ногайлардын диалектинен уйкен баскалыгы барлыгы сезилген. Дагестан ногай диалектинде коьп араб эм татар тиллериннен кирген соьзлер барлыгы ашыкканган. Сол себептен тура диалект негизи кайтадан тергелген, эм 1936-ншы йьлда адабият тили уьшин янью проект аьзирленеди, ама сол проект те яшавга киргистилмей калган. Дурысы сол, бу ерде янью алфавитти яшавга киргистуьв бойынша Сырт-Кавказ регионаллык комитетининь етекшилиги мен алфавитти эндигиси кириллицага коьшируьв басланады.

Янью алфавитке коьшуьв 1938-нши йьлда болдырылган, сол ис билимлендируьвди оьрлентуьвге демевлик берген. Латин алфавити негизинде туьзилген орфография орыс тилин уьйренуьвге буршав болады деп санаганлар.

Олай дегени, халклар ара (дурысында орыс) соьзлерди тюрк фонетикасы бойынша язувды дурыс тувыл дегенлер. Сол йьлларда орыс соьзлерди сол ок кебинде язувды ногай тили уьшин уйкен уьстинлик деп белгилегенлер. Болса да кайсы бир аьлимер ногай тилин орыс алфавитине коьшируьв тилдинь туьзилсин бузув эм соны йок этуьв болады деп санаганлар.

Аьлиги заманда Дагестандагы Ногай районьнда ногай тили мен адабиятын уьйренуьв 1-нши класстан алып 10-ншы класска дейим мектеб окув программасына киреди. Соны солай ок Карашай-Шеркеш педагогикалык училищесинде эм педагогикалык университетининь миллет боьлигинде, ортак билимлендируьв мектеблерининь баслангыш классларьнда окутадылар. Ногай тили официаллы тил болып саналмайды, болса да ол ногай халктынь билимлендируьв тармагынынь эм маданият оьрленуьвининь бас негизи болып эсапланады. Ногай тилининь лингвистикалык тергелери Черкесктеги тарих, лингвистикалык эм адабият илми-тергев институты ман юритиледи. Тилдинь стилистикалык байлыгынынь оьрленуьви Карашай-Шеркеш халкларыннь тиллериннен, солай ок орыс тилининь аркасы ман араб, англис, немец, француз эм баска дуьня халкларыннь тиллериннен алынаган соьзлер мен юритилип барады.

КОНКУРС

Шоьл тавыслары оьз оьнерлери мен

Ногай районьнда яньюларда йьл сайын озгарылатаган «Шоьл тавыслары» балалар конкурсы оьтти. Бу йьл конкурс белгиле ногай композиторымыз Яхья Таймасхан уьвлы Кудайбердиевтинь 70 йьллык мерекесине багысланган эди. Сол саялы, конкурс катнасуьшысы йьрлаган эки йьрдынь бириси мерекешидинь аньына йьрланмага керек эди. Кешликте саният мектебининь окутуьшысы Ралина Махмудова юритти.

Шарада районьмыздын авьлларыннь мектеблеринен коьп талаплы окуьшылар катнастылар. Балалар оьзлерининь тербиялауьшылары ман аьруьв аьзирленгенлер. Соны олар сахнага шыгып йьрлаганда коьресинь эм эситесинь. Олардын оьнерине белги жюри председатели Боранбийке Коккеева эм агзалары

– Джамия Аджиева, Кабират Межитова, Кызылгуль Аджимуратова бердилер.

Яс йьравшылар ясларына коьре уьш куьпке боьлиндилер. Биринши куьпке 6-9 ясындагы, экиншиге – 10-12 ясындагы, уьшинге 13-17 ясындагы катнасуьшылар кирдилер.

3-нши орынды Карагас авьл мектебининь 3-нши класс окуьшыларыннь «Юлдызлар» ансамбли эм Калинин авьл мектебининь окуьшысы Надия Кульдиева боьлистилери.

Экинши куьп балалары сырасыннан 1-нши орынды Орта-Тоьбе авьлдан Кельдимурат Боршакаев казанды. Ол усташа домбырада ойнап, оьзининь аьлемет сеси мен баьрин де сукландырды. Талабы уьшин оны Я. Кудайбердиевтинь «Завыклы май» китаби мен савгаладылар. 2-нши орынды Карасув авьл мектеб

окуьшысы Анжела Зарманбетова (окутуьшысы Р. Акболатов) тийисли болды. 3-нши орынды Кадрия атындагы мектебининь окуьшысы Малика Ажманбетова эм Батыр-Мурза авьл мектебининь окуьшысы Раяна Кокенеева боьлистилери.

13-17 ясындагы катнасуьшылар сырасында сыйлы 1-нши орынды Куьнбатыр авьлыннан Аделина Ярболдиева бийледи, 2-нши орынды А. Джанибеков атындагы мектебининь окуьшысы Хадижа Аджатаева (окутуьшысы Ф. Аджиева) тийисли болды, 3-нши орынды эки авьл: Карагас эм Эдиге авьлларыннь 7-нши класс окуьшылары боьлистилери. Олар – «Саз» эм «Звездочки степей» ансамблдерининь катнасуьшылары.

М.ОТЕВАЛИЕВА.

Суьвретте: шарадан коьри- нис.

ЯСУЬКЕНГЕ СОЬЗ

Ак юректен разыман

Мен, Аминат Муслимовна Кожаева, Кумлы авьлдын ис ветераны, «Соьгьс балалары» катламына киретаган авьл ясуькени боламан. Мага 89 яс эм мен орамга шыкпайман, уьйде олтыраман. Коьп йьллардан бери мага районьнынь КЦСОН бойынша социаллык куьллыкшысы Зумруд Исаева кол ярдамын этип келеди. Зумруд меннен баска болып, ис аьрекетти бойынша авьлдын бир неше ясуькени акында да каьр шегип, оларга уьйшиликте ярдамлауьсып, аьр кайсысыннь коьнжиллерине етпеге шалысады. Зумруд бек аньламлы, ашык юзли, каьмбил, тань юрекли, оьз исине яваплы эм

алал аьдем. Ол мага тек уьйшиликте ярдамлауьсув ман тувыл, йьлы соьзи мен де оьз коьмегин этип, коьнжилди коьтереди. Бизге ясуькенилерге уьйде йьйып, ас асып, керекли дарманларды, азык-туьликте алув тувыл, яныньдагы аьдемнинь йьлы куьлемсиреви, айтылган ийги соьзи, юмсак каравы бек баалы. Мен Зумрудты эм онынь ис йолдасларын оьткен социаллык куьллыкшысыннь куьни мен кутлай келип, куьн сайын уйкен шыдамлыгы, кыйыны, оьз исине намыслы каравы уьшин ак юректен коьп савбол айтаман. Келекте де ога ис аьрекетинде берк ден савлык, узак оьмир, аьел оньайлыгын, ис аьрекетинде бийик етимислерди йорайман.

Солай болып, ак юректен разылык соьзимди Кумлы авьлдын врачбный амбулаториясыннь фельдшерши Насипли Суьндиковага да каратаман. Ол ярдамы кереккен шагьнда, уьйиме заманы ман этип, коьлыннан келген медициналык ярдамын этип кетеди. Насипли Иса кызын эм онынь ис йолдасларын да келеятырган медициналык куьллыкшысыннь куьни мен кутлай келип, ога берк ден савлыкты, уйкен кайратлыкты, кеспи бойынша янью уьстинликлерди йорайман.

АМИНАТ КОЖАЕВА,

Кумлы авьлыннь ис ветераны.

Куьнбатыр авьл орта мектебининь ис коллективи эм профкомы Куьлсум Мусаевна Нурлубаевага эри

Сеперали

дуьнядан тайганы ман байланыслы болып, ката кайгыруьвын билдиреди, ога эм кардаштывганларына бассавлык йорайды.

«ШОЬЛ ТАВЫСЬ» (ГОЛОС СТЕПИ)

ТОКТАСТЫРУВШЫ:

Дагестан Республикасыннь информация эм баспа агентствосы.

ДР «Этномедиахолдинг «Дагестан» ГБУ етекшиси А.Г.Юсупов, тел. 66-00-25. Бас редактор КОЖАЕВА Э.Ю.

Газета Дагестан Республикасы бойынша байланыс, информациялык технологиялар эм коьлем коммуникациялар тармагын тергев бойынша Федераллык службасынынь управлениси мен регистрацияланган.

Регистрациялык номери ПИ №ТУ 05-00405 (15 апрель 2019 й.)

Колязбаларга рецензия берилмейди. Олар кери ызына кайтарылмайдылар. Авторлар ой токтастары редакциядыкы ман келисепсе боладылар. Авторлар язьмалары уьшин явапдылар. Баспалавга кол басуьв заманы – 15:10 саьатте. Баспалавга кол басылган – 10:30 саьатте.

Адрес редакции и издателя: 368850, Республика Дагестан, Ногайский район, с.Терекли-Мектеб, ул.К.Маркса, 49. Газета «Голос степи». Электронный адрес: golosstepi@etnomediadag.ru. Официальный сайт газеты – www.golosstepi.ru. Индекс издания: полугодовой – ПБ 430, годовой – 63234

Газета выходит 48 раз в год. Тираж – 2500 экз. Цена – 7 рублей 06 коп. Реклама и объявления публикуются по договорным ценам. Газета отпечатана в типографии ГАУ РД «ИД «Дагестан» по адресу: 367018, РД, г.Махачкала, Проспект Петра 1, 61.